

Bij de selectie van de boektitels kan aangevochten worden dat alleen de boeken voor 10-plussers in de bibliografie vermeld staan. Dat heeft voor gevolg dat de dwergjes van Tuil wel ter sprake komen in het artikel over Paul Biegel, maar niet in de boekenlijst terug te vinden zijn. De redactie beseft ook dat de publikatie al verouderd is op het moment van verschijnen; dat is immers inherent aan de opzet. Ze is dan ook van plan om aanvullingen te publiceren. Het schitterende 'Ratteplan' van Tor Seidler maakt echter alleen kans om in een volgende editie te worden opgenomen wanneer de auteur het niet bij dit ene jeugdboek laat zitten. En dat is eveneens een zwak punt bij de selectie.

Bekijken we tot slot de gebruiksvriendelijkheid voor de doelgroep. 'Een handig register maakt het opzoeken alvast een stuk handiger' (p. 5), meent de redactie m.i. ten onrechte. Auteursnamen en onderwerpstrefwoorden staan kriskras door elkaar in alfabetische volgorde. De auteursnamen zijn meestal geordend op het hoofdwoord, maar er staan een paar inconsequenties in: The Tong King vinden we onder **The**, en Dang van Ty onder **Ty**; Ver Boven staat onder **Ver**. Ook voor de anonieme werken is het register inconsequent: De vier heemskinderen vinden we onder **Vier**, Van den vos Reynaerde onder **Van**, en Mijn groot sprookjesboek onder **Mijn**.

Afgezien van die inconsequenties werd er ook te weinig rekening gehouden met mogelijke zoekstrategieën van de jeugdige gebruikers: in het register vinden zij immers alleen de trefwoorden die door de redactie zelf werden gekozen. Wie een boek wil met als thema 'geschiedenis' moet onder 'historische verhalen' of 'informatieve jeugdboeken' zoeken. Wie interesse heeft voor 'gedichten' of 'verzen' moet 'poëzie voor jongeren', 'jeugdpoëzie', 'kinderpoëzie' of 'rijmpjes' opzoeken. Het register schiet dus duidelijk aan zijn doel voorbij nl. het opzoeken vergemakkelijken. Bovendien staat het op een ongelukkige plaats gekneld tussen een heleboel informatieve rubrieken achteraan in het boek: een index met de namen van de recensenten, een verantwoording die voor een andere doelgroep herhaalt wat de inleiding al vertelde, een bibliografie, een lijst van organisaties, een illustratieverantwoording, en informatie over Jeugdboekengids.

Ik zie twee mogelijkheden om de gebruiksvriendelijkheid in een volgende editie te vergroten. Het register kan opgesplitst worden in een personen- en een onderwerpsgedeelte met een flink aantal verwijswwoorden. Het boek zelf kan meer opgevat worden als een echte 'encyclopedie' met volwaardige lemmata en verwijswwoorden in alfabetische volgorde, en dan kan het register gewoon wegvallen.

Alle negatieve opmerkingen ten spijt, het is een verzorgd uitgegeven en mooi geïllustreerd boek, dat bij jeugdige boekenwormen zeker zijn doel zal bereiken, namelijk 'een wegwijzer zijn naar nog meer leesplezier'(p.5). En niet alleen voor tien-plussers, maar ook voor ouders en leerkrachten bevat het een schat aan boeiende informatie die nergens anders werd bijeengesprokkeld.

Rita Rymenans, Romeinse put 50, 2520 Edegem

Schrijfonderwijs

De Glopper, Kees, Schrijven beschreven. Inhoud, opbrengsten en achtergronden van het schrijfonderwijs in de eerste vier leerjaren van het voorgezet onderwijs, Den Haag, SVO, 1988, (Selectareeks), 170 p.

Onder auspiciën van de IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) wordt vanaf 1981 in verscheidene landen een internationaal vergelijkend onderzoek uitgevoerd naar de inhoud en de opbrengsten van het schrijfonderwijs, in het project IEA Written Composition Study. In de deelnemende landen (BRD, Chili, Engeland en Wales, Finland, Hongarije, Indonesië, Italië, Nederland, Nieuw-Zeeland, Nigeria, Thailand, USA en Zweden) worden nationaal gegevens verzameld met behulp van internationaal gestandaardiseerde instrumenten: vragenlijsten, schrijfofopdrachten, en beoordelingsvoorschriften.

Nederland heeft van 1982 tot 1986 deelgenomen aan het project; het onderzoek werd uitgevoerd door medewerkers van de SCO van de Universiteit van Amsterdam. Bedoeling was zowel de retoriek als de praktijk van het Nederlandse schrijfvaardigheidsonderwijs in de eerste vier leerjaren van het voortgezet onderwijs in kaart te brengen. In de loop van het project is daarover in verscheidene deelrapporten gerapporteerd. Onlangs verscheen het samenvattende eindverslag, tevens het proefschrift van Kees de Gloppe. De publikatie moet dan ook gelezen worden als een academische dissertatie die in Vlaanderen wellicht alleen voor onderwijsonderzoekers en moedertaaldidactici interessant discussiemateriaal aanbrengt. We vatten in wat volgt de belangrijkste inhoudelijke bevindingen samen.

In de eerste twee hoofdstukken worden de achtergronden, doelen en opzet van het IEA-project uiteengezet, en wordt het begrip schrijfvaardigheid geanalyseerd. In de rest van het rapport ligt de nadruk op het empirische gedeelte van het onderzoek, nl. het onderwijsaanbod in de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs (hoofdstuk 3), en de feitelijke schrijfpredaties van leerlingen uit het derde jaar (hoofdstukken 4 en 5). In hoofdstuk 6 wordt gezocht naar samenhangen tussen de peilingsresultaten, het onderwijsaanbod en de achtergrondvariabelen. Het proefschrift wordt afgesloten met een methodologische discussie (hoofdstuk 7).

Het onderwijsaanbod werd geïnventariseerd met behulp van een schriftelijk enquête-onderzoek onder 1000 leerkrachten uit de eerste vier leerjaren van het voortgezet onderwijs, en een briefopdracht gemaakt door leerlingen uit het derde jaar met adviezen over het schrijven van goede opstellen. Uit de resultaten blijkt dat aan schrijven de tweede meeste onderwijstijd wordt besteed na lezen: twee tot twee en een half lesuur per maand. De meest voorkomende opdracht is het schrijven van samenvattingen. Verhaalopdrachten komen vooral voor in de lagere leerjaren; in de hogere jaren hebben informatieve en beschouwende of betogende opstellen de bovenhand. Oefeningen in voorbereidende activiteiten worden niet vaak gegeven. De evaluatie beperkt zich meestal tot een algemene commentaar van twee tot drie regels aan het einde van het opstel. De leerlingen zelf geven vooral produktgerichte adviezen over presentatie (handschrift), opbouw en taalconventies (vooral spelling en interpunctie).

De schrijfpredaties van de leerlingen van het derde jaar voortgezet onderwijs werden gemeten aan de hand van 8 verschillende schrijfpredachten. Ze werden beoordeeld op algemene kwaliteit, inhoud, organisatie, stijl, spelling, interpunctie, grammatica, handschrift, en briefconventies. In dit rapport wordt verslag uitgebracht over vier schrijfpredachten: een korte mededeling, een sollicitatiebrief, een verhalend en een beschouwend opstel.

Als interpretatiekader voor de resultaten werd aan een groep deskundigen gevraagd het minimumniveau vast te stellen op basis van het feitelijke prestatiepeil. Gezien in het licht van de normen van de deskundigen schieten de schrijfpredaties van gemiddeld 38% van de leerlingen tekort. Bij de sollicitatiebrief wordt het slechtst gepresteerd: 55% van de leerlingen scoort onder de voorgestelde norm. Bij de mededeling en de beschouwing schieten 34% van de leerlingen tekort en bij het betoog 29%. Door de band genomen worden aan de normen voor algemene kwaliteit, zinsbouw en woordkeuze het slechtst voldaan. Uit de samenhang tussen de schrijfpredaties, het onderwijsaanbod en de achtergrondvariabelen onthouden we dat de grote prestatieverschillen op klasniveau vooral kunnen verklaard worden door verschillen in schooltype en achtergrondvariabelen. Slechts een klein gedeelte van de variantie kan toegeschreven worden aan verschillen in onderwijsaanbod.

Algemene conclusie: het schrijfonderwijs is voor verbetering vatbaar en een verhoging van de schrijfpredaties van de leerlingen is wenselijk. Over de realisatie ervan op korte termijn is De Gloppe niet al te optimistisch: 'Bij de overwegingen omtrent de verhoging van het prestatiepeil moet met nadruk gewaarschuwd worden tegen ijdele verwachtingen. Het is niet waarschijnlijk dat op korte termijn een belangrijke verhoging van het algemene prestatiepeil te realiseren valt. De resultaten uit periodiek peilingsonderzoek in de Verenigde Staten spreken op dit punt boekdelen.' (p. 152)

Het IEA heeft enige tijd geleden een soortgelijk onderzoek opgezet naar het leesonderwijs. Ook nu weer heeft België 'om financiële redenen' de boot gemist.

Rita Rymenans - Romeinse Put 50 - 2520 Edegem

Beeldcultuur

Centravoc (samenstelling) In het begin was er Dallas ... Televisie als onderwerp van vorming, Leuven /s-Gravenhage, Infodok, 1988. 147 blz.

In Knack van 26 april j.l. een merkwaardig citaat uit Neil Postmans nieuwste best-seller gelezen: "Televisie kijken vereist geen specifieke vaardigheden en kweekt geen specifieke vaardigheden. Daarom vallen er ook geen vorderingen te boeken en bent u op dit moment geen betere of slechtere televisiekijker dan vijftien jaar geleden (....) het interpreteren van televisiebeelden vereist geen kennis of ervaring." (Knack; blz. 188)

Ik vermoed dat dit citaat recensent Eric Gobbers goed uitkwam - de man schijnt zijn eigen kruisvaart begonnen te zijn onder het banier 'van televisiekijken word je blind' - want van de schrijver van *Teaching as a Subversive Activity* en zelfs het nog genuanceerde *Wij amuseren ons kapot* (ook over de nefaste gevolgen van de beeldbuiscultuur) verwacht ik dit niet tenzij in een bepaalde context. Die laat Gobbers rustig weg. Maar het kwaad is hoedanook geschied: het staat er en het is klinkklare nonsens. Elke vorm van menselijk gedrag berust op het verwerven, veranderen en verbeteren of verslechteren van bepaalde vaardigheden: van neuspeuteren over het knopen van veters tot het lezen van teksten toe. Overigens blijkt uit recent onderzoek in Groot-Brittannië dat een gedegen T.V.-kijker evenveel tekst aan ondertitels doorneemt als de lezer van een aanzienlijk aantal detectieveromans. Maar ook detectieveromans lezen 'vereist geen specifieke vaardigheden enz.' volgens bepaalde schrijvers.

Waar het natuurlijk om gaat is de slechte kwaliteit van de T.V.-programma's volgens de maatstaven van Postman en Gobbers. Aangezien de programma's slecht zijn en bijdragen tot de verloederding van de Menselijke Cultuur zijn de betrokken vaardigheden te verwaarlozen en dus te negeren.

Het is overigens opvallend hoe vaak deze cultuurpessimisten besluiten dat het hoog tijd is *om na te denken* over de beeldcultuur. Een vrij nobel besluit, mocht het niet komen na ettelijke bladzijden *nadenkerij*. Kortom : besluiten dat slechte programma's (in de V.S. schijnen ze er een patent op te hebben) het medium T.V. overbodig maken, is even onzinnig als eisen dat de gloeilamp afgeschaft wordt omdat lichtorgels in disco's op de zenuwen werken.

In bepaalde vormings- en onderwijskringen is al geruime tijd interesse voor de beeldcultuur. Dat uit zich dan niet in tomeloze *nadenkerij* maar wel in onderzoek naar de eigenschappen van het medium en het trekken van conclusies *naderhand*. Eén studie daarvan is als *Schermen met de realiteit* gepubliceerd (zie recensie VONK, 1988/2); een ander is *In het begin was er Dallas ... Televisie als onderwerp van vorming*.

De titel alleen al zal veel mensen op stang jagen of op zijn minst afschrikken. Als tegenstelling van 'in het begin was er het woord' kan het al tellen. Nochtans geeft de titel exact weer waar het om gaat - en dat zijn drie dingen. Ten eerste behandelen een aantal artikels de confrontatie tussen Woordcultuur en beeldcultuur; ten tweede onderzoekt een groep schrijvers het fenomeen 'Dallas' omdat dit soort T.V.-reeksen een nieuwe bijbel is geworden voor veel mensen (en ook tot protestanten heeft geleid); ten derde maakt 'in het begin' duidelijk dat de beeldcultuur pas in haar kinderschoenen staat.

Net zoals het eerder vermelde *Schermen met de realiteit* vind ik *In het begin was er Dallas* een boekje dat in elke schoolbibliotheek thuishoort.

In de artikels over Woordcultuur en beeldcultuur wordt duidelijk dat het hier eerder om een gevecht tussen elitaire en massacultuur gaat dan om een strijd tussen woord en beeld (lees: boek en T.V.). De meeste auteurs wijzen erop dat als de beeldcultuur wil groeien in kwaliteit ze haar eigenheid meer moet uitwerken en niet kiezen voor een pseudo-literaire aanpak: documentaires, nieuwsga-